

על צה"ל: דעת יחיד

מעזה ללבנון וחזרה

סיבוני גבריאל

צה"ל, הועמד לפני כשנה מול שני אתגרים משמעותיים. החטיפה של גלעד שליט בעזה הובילה ליציאה ממבצע רחב היקף ברצועת עזה; חטיפתם של אהוד גולדווסר ואלדד רגב בגבול הצפון, הובילה ליציאת צה"ל למה שקרוי היום מלחמת לבנון השנייה. בחלוף קרוב לשנה משני האירועים האלה ראוי להתבונן בתהליכים העוברים הן על צה"ל הן על המערכות הציבוריות והאזרחיות בכל הקשור לתפקודו של הצבא. מלחמת לבנון השנייה נתפסת בתחושה הרווחת בציבור כמלחמה שבה נכשל צה"ל בהשגת היעדים האסטרטגיים שהוצבו לו. לפי הדעה הרווחת, מצבה של ישראל לאחר המלחמה גרוע משהיה טרם היציאה אליה. חלק משפע המלל בעיתונים קובע שהמלחמה בלבנון הייתה הרת אסון מבחינתה של מדינת ישראל ואינו מותיר כל מקום להתבוננות אחרת (שלא לומר מאוזנת) במציאות האסטרטגית הכוללת של מדינת ישראל. בה בעת נדחקה לשולי הדיון הציבורי התמודדותו של צה"ל ברצועת עזה, מה שמאפשר להמשיך ולהדחיק את הדיון בתפקודו של צה"ל להשגת היעדים האסטרטגיים שהוגדרו טרם היציאה למבצע בדרום.

ערב היציאה למבצע הצבאי ברצועת עזה הגדיר הרמטכ"ל לצה"ל את התכלית האסטרטגית הצבאית וממנה נגזרו המשימות ודרכי הביצוע המבצעיים של כוחות צה"ל. התכלית האסטרטגית שנובשה בזמנו,² עסקה בשני מרכיבים עיקריים: (א) הצורך ליצור תנאים להשבתו של גלעד שליט בדרך שתרתיע את ארגוני הטרור מחטיפות דומות בעתיד; (ב) ליצור מציאות ביטחונית אחרת בצפון הנגב ובמערבו על ידי הפסקת הירי תלול המסלול. יצירת תנאים להשבתו של החייל החטוף גלעד שליט היא תכלית שאינה מדידה ולכן יש קושי לבחון את השגתה בפועל. לעומת זאת, יצירת מציאות ביטחונית חדשה בצפון הנגב ובמערבו היא תכלית אסטרטגית הניתנת לבחינה ולהערכה. בעבור כשנה מיציאת צה"ל למבצע בדרום נמשך ירי רציף של טילי קסאם בעוצמות משתנות, החמאס ממשיך להעצים את יכולתו

תפקידו העליון של כל צבא הוא להשיג את יעדי האסטרטגיה רבתי¹ שהגדיר הדרג המדיני, אף שבמקרים רבים הצבא הוא שותף חשוב בהגדרת היעדים האלה. משהוגדרו, יעדים אלה נעשים ליעדי של הדרג המדיני ועל הצבא להשיגם. לחימתו של צה"ל בקיץ 2006 בשתי זירות הלחימה, הצפונית והדרומית, התנהלה בכפוף להגדרה של תכלית אסטרטגית צבאית שהותאמה לכל זירה. מטרתו של מאמר זה לבחון באיזו מידה של הצלחה הושגו היעדים האסטרטגיים של צה"ל בכל זירה, ובד בבד לבחון כיצד התקבעה בציבוריות הישראלית מידת הצלחתו של צה"ל בעימותים אלה. הניתוח הנדרש כאן הוא ניתוח צבאי מקצועי הבוחן את היעדים האסטרטגיים שהגדיר הצבא לעומת ההישגים שהושגו בפועל.

גבריאל סיבוני חבר בצוות המחקר של המכון למחקרי ביטחון לאומי

בארגון צריך להימדד במכלול מדדים, לדוגמה: בחינת היקף הנזק על ידי שימוש בקריטריונים של ה"מחיר" שחזבאללה מוכן "לשלם" כדי לחזור למצב הקודם, וזה בהקשר למעמד הארגון בבירות, למצב ה"דחייה" לעומת מעמדו כמלך הדרום. הארגון ספג מכה חסרת תקדים בתולדותיו לאחר שנגרמו לו כ-1,000 נפגעים וכ-500 הרוגים. לא מעט כפרים נטושים והרוסים, הושמד כמעט כליל מערך

הרקטות ארוכות הטווח ונפגע העורף הלוגיסטי שלו בבעל בק. כל אלו מבטאים פגיעה משמעותית ביותר בארגון.

• **הפעלת לחץ להשבת החטופים** - בחינת ההשגה של יעד זה כמעט בלתי אפשרית (וראו הערה 4), כך שאי-אפשר לבחון את מימושו בצורה ברורה.

להשגת התכלית האסטרטגית הפעיל צה"ל מאמצים לפגיעה בארבעה מרכזי כובד של חזבאללה: מרחב נאצר בדרום לבנון, המרובע הביטחוני בבירות, מערך הרקטות ארוכות הטווח, והעורף הלוגיסטי במרחב בעל בק. בשלושה מהמאמצים האלה הצליח צה"ל לפעול בצורה שתרמה להשגת הישגים האסטרטגיים שהוגדרו. במאמץ המשולב במרחב נאצר בדרום לבנון השיג צה"ל הישגים חלקיים מאוד. צה"ל כשל באי-צמצום ירי הרקטות לעורף המדינה ובאי-קיצור משך הלחימה.⁵

בעקבות המלחמה בלבנון מונתה ועדת חקירה ממשלתית והוקמו עשרות צוותי תחקיר שבחנו את תפקודו של צה"ל במלחמה. לעומת זאת, צה"ל והציבוריות הישראלית נמנעו מלבחון לעומק את תפקוד הצבא ברצועת עזה ואת חוסר

המבצעית והברחות הנשק נמשכות בהיקפים חסרי תקדים, וכמעט בלי הפרעה. לפיכך לא רק שלא שופרה המציאות הביטחונית בדרום אלא אף הורעה, ובתוך כך גדלו במידה ניכרת הפוטנציאל והעוצמה המבצעית של הפלסטינים ברצועת עזה. צה"ל כשל בהשגת היעדים האסטרטגיים העיקריים שהוגדרו לו במערכה זו.

היעדים האסטרטגיים הצבאיים שהוגדרו בצה"ל עם היציאה למלחמת לבנון השנייה הכילו מרכיבים אחדים,³ חלקם בני מדידה ואחרים מציבים קושי מהותי להעריך את ההישג, אם הושג.⁴ נבחן כאן כמה מרכיבים: הפסקת הטרור כלפי מדינת ישראל מתחומה הריבוני של לבנון, מימוש אחריות המדינה הלבנונית, ושליטתה בדרום המדינה, ופגיעה משמעותית בחזבאללה והפעלת לחץ להשבת החטופים. בחינת תפקודו של צה"ל במלחמה זו צריך להתבצע בשני מעגלים: המעגל הראשון נוגע לבחינת מימוש תפקידו העליון של הצבא בזיקה לשאלה, באיזו מידה הושגו היעדים האסטרטגיים שעמם יצא צה"ל למלחמה; המעגל השני נוגע לאופן תפקודו המבצעי של צה"ל במלחמה. אלו שני מעגלי בחינה נפרדים. בחינה מאוזנת של ההישגים האסטרטגיים מחייבת לפרק את התכלית האסטרטגית למרכיבי משנה ולבחון באיזו מידה הושג כל מרכיב, כדלהלן:

• **הפסקת הטרור כלפי מדינת ישראל מתחומה הריבוני של לבנון** – בפועל, התקופה האחרונה היא התקופה השקטה ביותר בגבול הצפון מאז היציאה למבצע שלום הגליל ביוני 1982. הטרור משטח לבנון, שכלל ניסיונות חטיפה, ירי תלול מסלול ואיום ישיר על חיי התושבים לאורך הגבול פחת משמעותית.

• **מימוש אחריות המדינה הלבנונית ושליטתה בדרום המדינה** – המצב הביטחוני בדרום לבנון השתנה מקצה לקצה; הפריסה והפעילות של צבא דרום לבנון ופעילותם של כוחות האו"ם דחקו את רגלי חזבאללה צפונה, ודרגות החופש של הארגון בדרום צומצמו במידה ניכרת ביותר.

• **פגיעה משמעותית בחזבאללה** – היקף הפגיעה

יכולתו להשיג ולו חלק מהיעדים האסטרטגיים שהוצבו לו. עובדה זו מעוררת שאלות על הנורמות השונות לבחינת צה"ל בלבנון וברצועת עזה. האם העובדה, שירי הרקטות של חזבאללה היה גדול בהיקפו לעומת הירי הנמשך מרצועת עזה, השפיעה על תפיסת

הציבור את תפקוד הצבא ועל עמדתו כלפי המלחמה? האם עוצמת הפגיעה בעורף היא המדד שקיבע את תפיסת הציבור את המלחמה? הסתתו של השיח הציבורי לכשלים ולצדדים השליליים של המלחמה, תוך הימנעות כמעט מוחלטת מלהתבונן בהישגים שלה, יצרו מצב מעוות. דוגמה להמחשת העניין היא קבוצת כדורגל המנצחת 4:3 ואוהדיה המושבעים – כעוסים על השערים שספגה – נוהרים "לשרוף את המועדון" ושוכחים את הניצחון.

ההחלטה לצאת למבצע צבאי ברצועת עזה לאחר אירוע החטיפה הייתה מוצדקת וחיונית. ואולם צה"ל לא השכיל להשיג ולו חלק מהיעדים האסטרטגיים שהוא עצמו הציב. לעומת זאת, יש לשאול את הטוענים שמלחמת לבנון הייתה מלחמה מיותרת, מה היו החלופות האסטרטגיות שעמדו לרשות מדינת ישראל בקיץ 2006. העימות עם חזבאללה היה מונח לפתחה של מדינת ישראל, והקדמת המועד לפריצתו גרמה להתרחשותו במצב של חוסר מוכנות אסטרטגי של הציר איראן – סוריה – חזבאללה. אפשר רק לשער כיצד היה מתרחש עימות זה כשבידי איראן יכולת גרעינית מבצעית. חשיפתו בפומבי של הציר האסטרטגי הזה היא הישג ממדרגה ראשונה, שתרומתו לביטחון הלאומי של ישראל רבה ביותר.

התמקדות השיח הציבורי בכשלי המלחמה בלבנון, תוך הדחקה מוחלטת של הישגיה, עלולה להשפיע על חוסר יכולתו של הצבא ללמוד כראוי

את לקחיה. יתרה מכך, הכוונת אור הזרקורים למלחמה בלבנון תוך שימוש בשיח אסטרטגי שאינו מכיר במורכבות המלחמה בטרור, והימנעות מניתוח ביקורתי של תפקוד המערכות הביטחוניות ברצועת עזה, אינם תורמים לשיפור הנדרש ומקבעים את חוסר ההצלחה האסטרטגי בדרום.

הערות

1. ליצירת שפה משותפת עם הקורא להלן תמצית של המשגה אסטרטגית: **אסטרטגיה רבתי** היא כלי של הממשלה לקביעת היעדים ארוכי הטווח של הביטחון הלאומי (גם אם לרוב הממשלה אינה עושה בכלי זה שימוש). במקרים רבים מסתפקת הממשלה במה שקרוי מטרות מלחמה או הנחיה מדינית לצה"ל. לצבא יש **אסטרטגיה צבאית** המגדירה את היעדים ארוכי הטווח שהוא מבקש להשיג בלחימה. בטרמינולוגיה של צה"ל (הנמצאת בהליך בחינה בימים אלה) קרויים יעדים אלה **התכלית האסטרטגית**. אסטרטגיה צבאית זו היא מרכיב אחד מיעדי הביטחון הלאומי של המדינה, שאותם צריכה הממשלה להגדיר **באסטרטגיה רבתי**. בפועל מגדיר הצבא את התכלית האסטרטגית שלו מתוך ההנחיה המדינית של הממשלה (כשזו בנמצא). ככלל, תוכנה של הנחיה זו מושפע משיח בין הצבא לממשלה הנוגע למגבלות או להמלצות של הצבא בדבר יכולתו לממש הנחיה זו.
2. שלמה ברום, "מבצע 'גשמי קיץ' – יעדים, דרכי פעולה ותוצאות אפשריות", מבט-על, מספר 175, יולי 2006.
3. זאב שיף, "בואו נהיה ריאליים", **הארץ**, 21 אוקטובר 2006.
4. דוגמה מובהקת היא החלק בתכלית האסטרטגית שנגע להעמקת ההרתעה הישראלית במרחב. זהו יעד אסטרטגי שקשה להעריך את מידת מימושו. דוגמה אחרת ליעד כזה היא המושג יצירת תנאים להשבת החטופים, שבגרסאות שונות מופיע כתכלית אסטרטגית הן למבצע בעזה והן במלחמה בלבנון. ככלל ראוי לו לדרג הצבאי להציב יעדים אסטרטגיים בני כימות והשגה, שיהיה אפשר לבחון אותם בדרך מאוזנת.
5. צמצום ירי הקטיושות הוגדר כיעד בשלב מאוחר יותר בלחימה ואילו צמצום משך הלחימה הנו יעד שאינו נדרש להגדרה מאחר והוא נובע מיסודות תפיסת הביטחון של ישראל.